

Zobje na poti

Tisa Kučan Lah

Pri ljudeh na poti lahko zobje pomenijo tudi razlog za stigmatizacijo, saj lokalni prebivalci ne vidijo težav z dostopom do tekoče vode ali ščetk na poti, ki jo prehodijo migranti. Na to v svojem tekstu pokažeta Sarah Horton in Judith C. Barker, na primeru mehiških migrantov v ZDA. Na njihovo oralno zdravje vpliva več faktorjev, eden izmed pomembnejših pa je tudi dejstvo, da veliko mehiških migrantov nima dostopa do zdravstvenega zavarovanja, saj opravljajo nižje plačana dela, predvsem dela na poljih (Horton in Barker 2009: 788). Kakor ugotavljata Sarah Horton in Judith C. Barker (2009), migranti tako veljajo za ljudi s pogostimi zdravstvenimi težavami, med drugim tudi oralnimi boleznimi, ki jih nekateri prebivalci ZDA povezujejo s slabo oralno higieno in nazadnjaštvom. Prav zato je higiena v ZDA postala eden izmed pomembnih kriterijev zdravstvenih delavcev pri določanju "primernosti" kandidatov za državljanstvo. Zaradi oralnih bolezni pa so stigmatizirani tudi otroci kakor se je konkretno pokazalo pri nekaterih otrocih iz Mehike, ki jih je šolska zdravnica zaradi oralnih bolezni označila za problematične.

Študentsko terensko delo v Bihaću, marca 2022 je bila moja prva izkušnja raziskovanja življenja migrantov. Zagotovo pa nisem pričakovala, da bodo moja pozornost pritegnili ravno zobje. O njih sem se začela spraševati zaradi izjav prostovoljcev in lokalnega prebivalstva. Zanimiva se mi je zdela njihova fascinacija z zobmi migrantov in čudenje temu, kako bele zobe imajo. Ena izmed lokalnih sogovornic je zobe celo izpostavila pri pogovoru o tem zakaj sama pomaga ljudem na poti. V smislu "kako jim ne bi pomagala, poglej ta nasmeh in te lepe bele zobe". Na podlagi takšnih izjav sem se odločila več pozornosti posvetiti tej tematiki. Zobje pa so hitro postali pripovedovalci veliko večje zgodbe.

Že iz opazovanja migrantov, ki smo jih srečali tekom našega bivanja v Bihaću, sem dojela da so jim "lepi" in zdravi zobje pomembni. V **smeteh** in na tleh okoli skvotov sem opazila veliko količino ovojev zobnih ščetk, ter prazne zobne paste, kar mi je nakazovalo na njihovo pogosto rabo. Na žalost na samem terenu nisem imela veliko priložnosti govoriti o zobeh. Vseeno pa se je tema nekajkrat pojavila, na primer v pogovoru z osemnajstletnim Pakistancem, ki je na meji med Bosno in Hercegovino ter Hrvaško, obtičal pred kar tremi leti. Sha. (za namen varovanja osebnih podatkov, od tu naprej imenovan s kratico Sha.) je bil dobrovoljen in optimističen, predvsem pa je rad govoril o svojih prijateljih, ki si jih je našel tako med ljudmi na poti, kot med prostovoljci in lokalnim prebivalstvom. Ravno ti prijatelji, mu predstavljajo pomembno podporno mrežo, ter mu pomagajo v njegovem vsakodnevnem življenju. Ena izmed oblik pomoči, ki mu jo nudijo so tudi pogoji za vzdrževanje higiene in s tem tudi pogoji za ščetkanje zob. Sha. namreč živi v tako imenovanem *jungle* skvotu, eni od propadajočih stavb, kjer hkrati prebiva večja skupina ljudi. Naš sogovornik živi v skvotu osmih oseb. Ker gre za propadajoče stavbe, v njih ni urejene tekoče vode. Zato si sogovornik zobe ščetka pri prijateljih, ali pa si do svojega prebivališča prinese kanister z vodo. Te kanistre polni pri prijateljih, ali pa mu jih dostavijo prostovoljci. Poudaril je še, da mu je ščetkanje zob zelo pomembno, zato jih v povprečju ščetka trikrat na dan. Lahko bi trdili, da Sha. ščetkanje zob na nek način pomeni ohranjanje dostojanstva in upor proti hudim strukturalnim oviram, s katerimi se ljudje na poti srečujejo.

Ob higieni pa za svoje zobe skrbi tudi z dobro prehrano. Tako na primer zavrača sladko hrano. Sha. je sicer omenil, da ima preveč rad čokolado, da bi se ji odrekel zaradi zob. Pri tem pa je dodal še, da ga prijatelji, predvsem drugi migranti, ki jih je spoznal na poti, večkrat okarajo, naj ne je toliko sladke hrane saj mora paziti na zobe. Po njegovih besedah so mu ravno zaradi te navade morali izpuliti že tri zobe, kljub temu da šteje komaj osemnajst let. Težave z zdravjem zob, pa so pri ljudeh na poti lahko povezane tudi s samo izkušnjo migracij. Veliko težavo tako lahko predstavlja tudi nedostopnost zdravstvene pomoči, kateri se bom posvetila v nadaljevanju.

Jaka Matičič in Urška Živkovič v svojem delu, ki temelji na terenski raziskavi izvedeni v Sloveniji, navajata, da so težave z zobmi »najpogostejše zdravstvene težave, o katerih poročajo prosilci za mednarodno zaščito, eden izmed največjih izzivov pri zagotavljanju ustreznih zobozdravstvenih storitev pa je sporazumevanje« (Matičič in Živkovič 2017: 30). Pišeta, da za pogostost oralnih bolezni obstajajo številni razlogi, med drugim tudi neustrezna prehrana. Pri tem opominjata še, da so migranti brez urejenega statusa, prosilci za azil in ostali priseljenci brez formaliziranega delovnega razmerja v Sloveniji, upravičeni izključno do nujne zobozdravstvene oskrbe: "ki pa v praksi pomeni, bodisi da oboleli zob izpulijo bodisi da ga sicer zavrtajo, a brez zalivke. Odprt zob pa predstavlja nadaljnje možnosti za zobobol in splošno slabo zdravstveno stanje prosilca" (Matičič in Živkovič 2017: 30).

V nadaljevanju to izpostavita kot razlog, zakaj migranti oz. v tem primeru prosilci za mednarodno zaščito, zobozdravstvene pomoči pogosto ne poiščejo:

Zavedajo se, da ne bodo dobili drugega kot protibolečinske tablete, dokler ne bo bolečina tako huda, da jim bodo zob morali izpuliti. V Sloveniji pokriva zdravstveno zavarovanje prosilcev za mednarodno zaščito le življenje ogrožajoča stanja. Težave z zobmi pa se, ne glede na njihov vzrok ali stopnjo bolečine, obravnavajo na enak način: "Vedno je ista zgodba. Zobozdravnik odpre in očisti zob, naredi začasno zalivko, ki pa po nekaj dneh izpade. Ko se bolečina vrne, ponovno obiščeš zobozdravnika, na koncu pa ta zob izpuli" (Matičič in Živkovič 2017: 30).

V Bihaću ena izmed lokalnih podpornic ljudi na poti, sicer omenja zobozdravstveno ordinacijo, ki ljudem na poti nudi pomoč tudi pri manj nujnih obolenjih zob. Sami to utemeljujejo s tem, da "resno jemljejo Hipokratovo prisego".

Zobje nam pripovedujejo tudi migracijsko izkušnjo Ahmada, iskalca azila v Sloveniji. Njegove zobe so mu namreč morali izpuliti, kot posledico desetletnega iskanja zatočišča in petih let pravnih bojev proti deportaciji iz Slovenije. Ahmadovo zgodbo nam v svojem članku predstavi Jelka Zorn, ki njegove zobozdravstvene težave povezuje s stresom in travmami, ki so posledica migracijske izkušnje in grožnje deportacije (Zorn 2021: 11). Njegovi zobje so, po besedah Jelke Zorn, postali dokaz uporabljen na sodišču, v tožbi proti vladnemu uradu za podporo in integracijo migrantov, zaradi kratenja njegovih pravic kot prosilcu za azil, saj so mu preprečevali bivanje v azilnem centru. Ob tem pa so Ahmadovi zobje tudi majhen opomnik na solidarnost, ki so je včasih deležni migranti na svoji poti. Za novo protezo so mu denar namreč zbrali njegovi prijatelji, nato pa mu jo je zastonj vstavil nek zobozdravnik.

Zobje so se tekom moje raziskave tako izkazali za veliko pomembnejšo temo, kot se zdi na prvi pogled. Pripovedujejo nam namreč tako o sami osebi, kot njeni življenjski in migracijski izkušnji. Nujneje zdravstvene pomoči in stigmatizacija na podlagi zob, pa nam povesta veliko tudi o širi družbi, v kateri se znajde posameznik. Zobje nam torej res lahko pripovedujejo zgodbe.

8. 6. 2022.

Literatura

Horton, Sarah in Judith C. Barker. 2009. "'Stains' on their Self-discipline. Public Health, Hygiene, and the Disciplining of Undocumented Immigrant Parents in the Nation's Internal Borderland". *American Ethnologist* 36/4: 784-798.

Matičič, Jaka in Urška Živkovič. 2017. "Poročila socialnih delavcev iz terena". V Zdravstvena obravnava prosilcev za mednarodno zaščito. Helena Liberšar, ur. Slovenska filantropija: s. l. 18-31.

Zorn, Jelka. 2021. "The Case of Ahmad Shamieh's Campaign against Dublin Deportation. Embodiment of Political Violence and Community Care". *Social Sciences* 10/145: 1-15.

Bilješke

Tekst je napisan u okviru kolegija Suvremene migracije, državljanstvo i etničke manjine (doc. dr. Ana Sarah Lunaček Brumen i izv. prof. dr. Uršula Lipovec Čebren) na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Ljubljani.